STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10840

MONISH

Isaac Leib Peretz

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ

מאָניש

די דריי ברידער

דריי נייטאָרינס

פאָלקס־מאָטיוו

מיין נישט

שטוטגאַרט 1947

יצחק לייבוש פרץ

געבוירן אין זאַמאָשטש דעם 18טן מיי 1852

געשטאָרבן אין וואַרשע דעם 3טן אַפּריל 1915

מ אָ נ י ש :

צו וואָס איז אונדזער לעבן גלייך?
צו אַ טייך!
און די מענטשן — צו די פיש!

ס'וואַסער איז געזונט און פריש,
וואָלט'מיר שווימען אָן אַן עק;
שטעלט דער שוואַרצער זיך אַוועק,
ווי אַ פישער אויפן ברעג — —

שטייט דער שטן אויפן לאַנד
מיט דער ווענדקע אין דער האַנט —
כאַפּט די פיש.

אויף אַ ווערעמל נישט קיין ריינס —
אויף אַ תאוהלע אַ קליינס,
תענוג אויף אַן אויגנבליק . . .
אַנגעצויגן, שוין דער שטריק.

אין דער לופטן קוים אַ טרעסל,
ס'פליט דער העכט שוין צונעם קעסל
אויפן פייער פון גיהנום . . .
און געפּרעגלט און געבראָטן . . .

און — ימח שמו — מ'קען אים
און מ'ווייסט: ס'איז מעשה־שטן

און ס׳גערא͏ַט׳ן,
ווייל דאָס ווערעמל ציט און ציט . . .

כ׳זינג דערביי אויך אַ ליד!
לייגט די אויערן צו און הערט!

ס׳איז געווען אַמאָל אַן עילוי —
כ׳ווייס נישט ווען און וואו אפילו,
נאָר אין פּוילן, און, אַפּנים,
אין דער גוטער אַלטער צייט . . .
און ביי גוטע פרומע לייט:

פרום דער טאַטע,
פרום די מאַמע;
די משפחה —
לומדים סאַמע,
און זיי שמען
אויף דער וועלט,
און מבינים גרויסע זאָגן:
זיי וועט אַלע איבעריאָגן
מאַניש — אונדזער העלד . . .

צ׳ינד אינגאנצן
זיבן, אַכט!
און אַ מתמיד —
טאָג, ווי נאַכט!

תורה זאַפּט ער ווי אַ שוואָם;
און אַ קעפּל — ווי אַ בליץ,

צי אַרויף — צום העכסטן שפּיץ,
צי אַראָפּ — אין טיפסטן תהום!
ווי אַ וואַסער זופּט ער ט"ז;
מעג דער רמב"ם זיין, ווי הארב,
טרעפט ער באַלד אַריין אין קאַרב,
און אַ בקי שוין אין ש"ס...

און אַ שיינער יונג — אַ פּראַכט:
שוואַרצע לאָקן, ווי די נאַכט;
רויטע ליפּלעך — רויזן צוויי,
שוואַרצע ברעמען, ווי די בויגן,
ווי דער הימל בלויע אויגן, —
און דאָס פּייערל אין זיי!

אָנצוקוקן איז אַ פרייד
מיידלעך ווערן רויט און בלאַס,
אַז ער ווייזט זיך אויף דער גאַס, —
אַז דער שיינער מאַניש גייט...

די יונגע רביצין אין חדר,
זיצט אַ גאַנצן טאָג כסדר,
קוקט אויף מאַנישן און קוועלט —
אויפן קוימען לויפט און ברענט,
און זי זיצט פאַרלייגט די הענט,
הערט, מכלומרשט, ווי מען קנעלט...

און דער שכנה — שיינער אָדל
פאַלט פון האַנט אַרויס די נאָדל, —
לאָזט זיך אונדזער מאַניש הערן!

פרעסט דאָס הערצל מיטן הענטל,
דריקט דאָס אויערל צו צום ווענטל,
און עס קייקלען זיך די טרערן . . .

אָבער ריין, ווי גאָלד, איז מאָניש,
פון דעם אַלעם ווייסט ער גאָר ניש׳ !
וואָס האָט אונדזער מאָניש האָלד ?
ער האָט ליב אַ בלאַט גמרא,
ער האָט חשק צו אַ סברא . . .
„שור שנגח את הפרה” !
אַז מען שמועסט, אַ גאָלד . . .

און אין יענער צייט
האָט מאָניש אַלס עילוי געשמט !
קומען לומדים פון דער פרעמד
און רבנים פון נאָנט און ווייט
דעם עילוי פאַרהערן
אַ נייער שטערן !
עס טאַנצן פאָר שמחה די זילבערנע בערד, —
וואויל דער מאַמען, וואָס האָט׳ס געטראָגן,
וואויל דעם טאַטן, וואויל איז דעם אָרט !
כ׳גיב עס איבער וואָרט אין וואָרט,
נאָר וואָס אָרט זאָגן ?

געלעבט האָבן דעמאָלט
די אַלטע באַלעבאַטים, —
מעשענע ברילן,
זילבערנע בתים,
גאָלדענע עטרות,

אייזערנע מוחות . . .
אַנדערע יאָרן,
אַנדערע כּוחות . . .

אין בית-המדרש —
קעפּ אויף קעפּ;
מ'לערנט 'אין הייזל,
אויף די טרעפּ,

ס'ווערט פאַר חצות
קיין ליכט פאַרלאָשן —
אַ פּראָשבע — אַ רענדל,
תורה מ'גראָשן!

הויכע בערג פאַראַן אַ סך,
נאָר אָרט פון תנ"ך
מיט די שנייען אויפן קאַרק
איז אַן אויסטערלישער באַרג;

אויף זיין רוקן, ווי באַשריבן,
איז די תיבה שטיין געבליבן
נאָכן מבול. און מען הערט,
ווי זיין ליבער נאָמען שווערט
אייביק לעבן פאַר דער ערד . . .

„רצחע, מענטשל, גנבע, מסר,
כ'וועל נישט טאָפּיען דיך אין וואַסער:
איך פאַרשטעל מיר בעסער ד'אויגן" . . .

נ׳הענגט אַרויס אַ פֿײַלנבויגן
אויפֿן הימל לזכרון . . .

אַמאָל איז געווען, אַ פּעקל מיט יאָרן, —
עס זיצט נאָך די תּיבֿה טיף אין שנייען,
און עס לעבן דאָרט אין צווייען
ס״ם און לילית — מאַן און ווײַב,
צוליב דער קעלט און צײַט־פֿאַרטרײַב,
פֿון גיהנום גאַנץ פֿאַרבאָרגן,
נישט אַ ליבער טעט־אַ־טעט?

איין מאָל פֿרימאָרגן
סמאָל ליגט נאָך און רויכערט אין בעט,
לילית מאַכט טואַלעט
געגן דעם צוהר*), —
עס קלינגט אין טויער:
„הערייַן!״
באַווײַזט זיך, דערשראָקן, אַ שד,
קלאַפּט מיט די ציין,
פֿאַלט מיטן פּנים און צאַפּלט אויף דר׳ערד:

— „אַ, קעניג מיין,
האָסט פֿאַר דער וועלט
דיין פּנים פֿאַרשטעלט;
האָסט גאָרנישט געהערט,
גאָרנישט געזען . . .
און ציינד איז שוין שפּעט, עס ציטערט דיין טראָן״.

*) אייגעַנטלעך, אַ פֿענצטער; לויט לעגענדע, אַ טייערער שטיין, וואָס האָט באַלויכטן די תּיבֿה!

ס׳ם שפרינגט אויף: „הער באַראָן,
וואָס איז געשען?״

— „אין קעניגרייך פוילן
האַרט ביי דער גרענעץ,
שטייט זיך אַ שטעטל
גרויס, ווי אַ גענעץ.

(כ׳רעד נישט פון מקום!)
הערט מען עס זעלטן, —
הייזלעך, ווי ניטלעך;
שמות — געצעלטן!

דרייען זיך יידלעך
אַרום ווי די מתים;
מ׳האָט קיין פּרנסה,
מ׳לעבט פון תעניתים.

אָן האַנדל, אָן וואַנדל
האָט תורה אַ קיום,
מ׳פּאַשעט למדנים,
ס׳וואַקסן עילוים . . .

וואַקסט צינד אַ פּרי,
ווערט עס פאַרשעמען
פוילן און ליטע,
פּרייסן און בעמען . . .

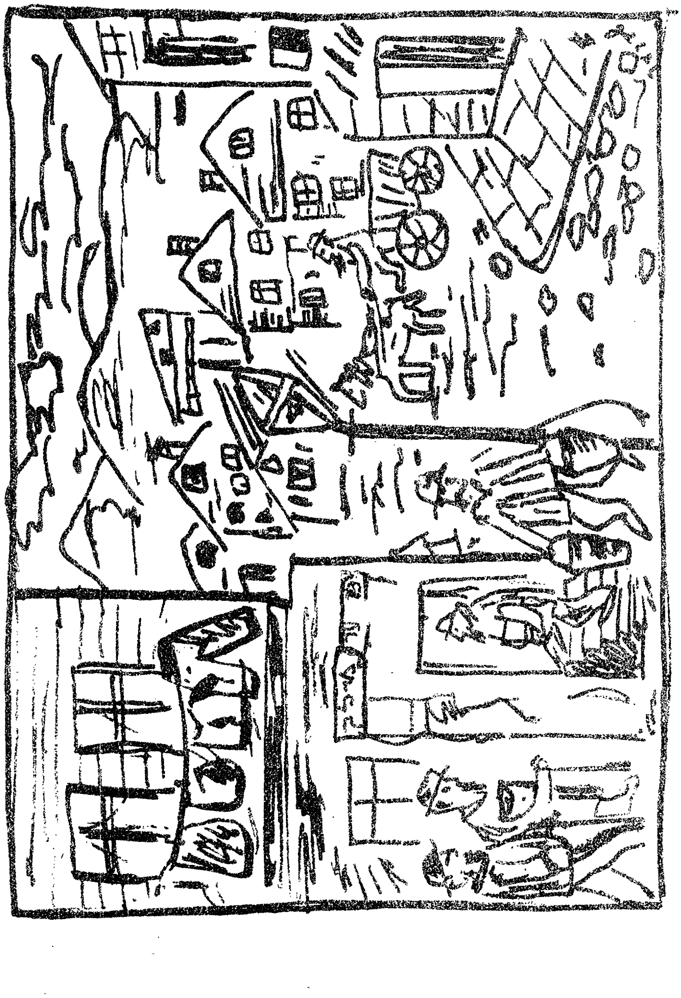

װעט ער אויסוואַקסן,
לאָזטו אים פריי,
זע'מיר פאַרפאַלן,
ביסטו פאַרביי!

מיט אייזערנע ריטער
װעט ער אונדז דרעשן;
און װעט אין גיהנום
ס'פייער פאַרלעשן!

װעט ער אונדז יאָגן
מיט שרעקלעכן חאַס,
ברענגען משיחן,
חלילה וחס!"

װי ס'ם האָט די װערטער דערהערט,
איז אים די שמחה געװאָרן געשטערט,
פלאַמען אים אויף די אויגן רויט,
און ער שװיצט מיט טייװלס קויט,
װי אַ קעסל אויפגעברויזט,
לויפט צו לילית מיט דער פויסט . . .

— „זי איז שולדיק, זי אַליין!"

— „די נום איז האַרט,
נאַר, מיין מאַן, װאַרט
זי קנאַקט דאָך אונטער די ציין . . .
נצחון איז זים;
גרייט אָן די שפּיז,
דער בראַטן װעט קומען אליין!"

ענטפערט לילית און פארשווינדט
אויף די פליגל פון א ווינט. —

טרא־רא־רא, טראך!
וואס איז געשען?
האט נישט ווער ערגעץ
משיחן געזען?

ווען בלאזט מען שופר?
אלול, נישט תמוז!
צי איז משוגע
געווארן דער שמש?

ס׳בלאזט טראמפייט,
ס׳קנאלט און קנאקט,
אן עקסטרא פאסט
קומט אן פון טראקט!

בלאזט די טראמפייט,
קנאקט צו די בייטש,
שטייט מען מיט אפענע
מיילער: וואס טייטש?

וואס טייטש?
געקומען פון דאנציק א דייטש;
האנדלט מיט ווייצן, האנדלט מיט קארן,
ס׳איז אינעם שטעטל א מחיה געווארן,
איינמאל א קונה! איינמאל א צאלער!
ס׳בליצן די רענדלעך, ס׳בלאנקען די טאלער!

פון פארשום א רעגן!
פארליגן די פויערים מיט פורן די וועגן,
האנדלען בטלנים,
שוחטים, דיינים,
מען לויפט, מען קויפט און פארשיקט . . .
גאט האט דאס שטעטל מיט איינמאל באגליקט.

און ס'איז געקומען א גאלדענע צייט,
מ'טראגט אין דער וואכן אטלאס און זייד —
חתונות מאכט מען טאג־טעגלעך כסדר,
באווארפן די שניידער מיט חתונה־קליידער!

עס זיינען אן הענט שוין די קלעזמער געבליבן,
די חופה צעריסן, די שטאנגען צעריבן.
מ'האט שוין פון בדחן קיין כוח צו לאכן,
מען קריגט שוין קיין וואקס נישט, הבדלות צו מאכן.

מ'האט מיט איינמאל פארגעסן די נויט:
ווער נעמט עס אין מויל, מ'באקט נישט קיין ברויט!
ס'ווערן געגעסן נאר לעקעך און פלאדן,
און משקה — צום באדן!

האט דער דייטש זיך מיטגעבראכט
איין איינציק טעכטערל — א פראכט:
גאלדענע לאקן ביז די פיס,
אויגלעך העלע, ווי די שטערן,
און א קול — א פרייד צו הערן!
האניק — זיס,
און אין סאמעט איינגעהילט!

רעדט זי, גלייך א פידל שפילט!
לאכט זי — א קאסקאדע פרייד!
און דער טרעגער אונטער דער לאסט,
און אין קלויז, דער פרוש, וואס פאסט,
נאר מ׳לאכט, קינד און קייט!
דאך דער עיקר איז דאס לידל,
ס׳רעדט א פידל, ס׳זינגט א פידל . . .
עס ווערט אזוי זיס, ס׳ווערט אזוי באנג . . .

מאניש לערנט שוין לאנג אין קלויז,
און טאג אויף טאג פארביי דעם הויז
מיט זאנג און קלאנג
גייט ער אין דער קלויז אריין,
און ער שטעלט זיך אפ אין טויער,
זאפט די לידער איין אין אויער.
און ס׳פארשיכורט אים ווי וויין, —
(א זינדיקן מענטשן, עפר ואפר!)
נעמט דערנאכדעם זיך צום ספר,
שווימען די זעלבע ניגונים ארויס,
זינגט זיי שטונדן אויפן זייגער,
און עס הערט פארבליפט די קלויז:
נישט קיין וואלאך, נישט קיין שטייגער,
און עס ציט די קליי ארויס . . .

א חבר קוקט,
זעט ער, מאניש זיצט פארצאגט,
און פארציטערט, ווי אין פיבער,
און א שטערן בלאס, ווי קרייד,
און פארקוקט ערגעץ ווייט

פון פענצטער ארויס, פון ספר אריבער.
— „אוי, וואָס איז דיר, מאָניש, זאָג?"
און אַזוי טאָג אויף טאָג,
טאָג אויף טאָג!
זעט די מוטער ווי מאָניש פארשווינדט:
— „וואָס איז דיר, מיין קינד?
ווער האָט פארלאָשן, וואָס פאר אַ ווינט,
די אויגעלעך דיינע, די שיינע הבדלות?
וואו האָסטו גענומען ניגונים — יללות?

פלעגסט דאָך זינגען גאָר אַנדערע זאַכן,
ס'פלעגט דאָך פאָר תענוג ס'האַרץ אין מיר לאַכן
ביים חזן אין שול, צי שבת ביים טיש;
ווי אַ פויגל פריי, ווי אַ גלעקל פריש,
היינט — עפּעס אַנדערש זינגט פון דיר אַרויס,
וואָס איז דיר, מיין קינד, דער מאַמען זאָג אויס!
עס שרעקט זיך די מאַמע דיין!"

— „ווייס איך דען, מאַמע, וואָס ס'זינגט אין מיר?
כ'וויל גאָרנישט זינגען, עס זינגט זיך אַליין!
ס'פליען די קולות, ווי פייגל פון נעסט...
און אַזוי זינגט זיך, אַזוי ווי דו זעסט!"

און אין מקום איז געווען
פון קדמונים אַ מפולת:
(כ'וויל נישט נעמען אויף משקולת, —
פון אַ קלויסטער, צי אַ שלאָס;
כ'גיב עס איבער אות באות,
כ'האָב עס אין אַ בוך געלעזן...)

וואוינען לצים אין דער חורבה,
און מ׳קרייט דאָרט און מ׳לאַכט,
און זיי בילן, און זיי מיאַוטשען,
און זיי שרעקן נאַכט אויף נאַכט.

וואַרפן שטיינער פון די לעכער,
איבער הייזער, איבער דעכער,
און אויפן דאַך
גייט אויף דער וואַך
אַרום אַ הונט, קודלאַטע, ווילד,
וואָס האָט קיינמאָל נישט געבילט,
נאָר געשטשירעט מיט די ציין . .
מילא, ציטערט הויט און ביין,
יידן און, להבדיל, קריסטן,
וויכן לאַנג די גאַנצע גאַס,
און מיט הויכן גראָז באַוואַקסן,
שטייען הייזלעך פוסטע־פּאַס!
קומט די נאַכט, באַווייזט זיך מאַניש
אין די שאָטן פון די ווענט . . .
און ער שלייכט זיך צו דער חורבה,
מיט די לאַצן אין די הענט —
אים באַגלייטן צוויי מלאָכים:
אין דער לינקער זייט אַ שלעכטער,
און מיט טרערן אין די אויגן
גייט דער גוטער אין דער רעכטער.

און דער גוטער מלאך רוימט אים
אינעם רעכטן אויער אַריין:
„האָב אויף דיר אַליין רחמנות,

זאלסט פאר גאט נישט זינדיק זיין.
דען די וועלט האט ער באשאפן,
וואס אין הימל, וואס אויף דר'ערד!
און די אלע שבעים אומות,
וועלכע לעבן אויף דער שווערד!
נאר א תמצית פון די פעלקער
האט ער יידן אויסגעצויגן,
און זעקס הונדערט דרייצן מצוות
אפגעמאסטן, אפגעוואויגן!
און וועט די היטער פון זיין תורה
מיט ש"י עולמות פארגעלטן —
זאג זשע, בחור, איז א דייטשקע
ווערט אזוי פיל שיינע וועלטן?"

חוזק מאכט דער שלעכטער מלאך,
רוימט אין לינקן אויער אריין:
„וועסט דערנאכדעם תשובה טון,
און ער וועט דיר מוחל זיין!
האט דען ראובן נישט געזינדיקט,
אדער דוד מיט בת שבע?
און זיי לויכטן אין גן־עדן!
ווייל ער'האט א גוטע טבע —
און א ליאדע קרום, א טרער,
אין א ווינטער־טאג א תענית,
און א קרעכץ: איך וועל נישט מער,
און ער גלויבט דיר אויף נאמנות"...

הערט ער, מאניש, די מלאכים,
און דער ישוב דויערט נישט לאנג.

זי באַוויזט זיך שוין אין פענצטער,
און עס כישופט איר געזאַנג.

קוים געהערט און קוים געזען,
און ער פליט שוין פייל פון בויגן . . .
בלייבט דער גוטער מלאך שטיין
מיט די טרערן אין די אויגן . . .

און אין חורבה ברענט די ליבע ;
פלעדער־מייז און שפינען הערן
זייער זינגען, זייער לאַכן,
זייער קושן, זייער שווערן !

זי פאַרלאַנגט, ער זאָל איר שווערן,
אַז עס איז קיין ליידיק פלוישן,
אַז ער וועט זי נישט פאַרגעסן,
אויף אַ צווייטער נישט פאַרטוישן.

און ער שווערט איר ביי זיין רבין,
ביי דעם טאַטן, ביי דער מאַמען
און ביי אַלע נאָך צוזאַמען ! . . .
— „זאָג, וואָס נאָך? אום גאָטעס ווילן !"
און זי שעפּטשעט : „ווייניק, ווייניק !"
און ער שווערט איר ביי די פּאות,

ביי די ציצית, ביי די תפילין,
אַלץ פאַרברענגטער און פאַרשייטער,
און זי שמייכלט און זי בעט זיך :
„שווער נאָך ווייטער, שווער נאָך ווייטער !

ווייל אַ בחור קאָן פאַרפירן,
קען פאַרגעסן," — האָט זי מורא . . .
און ער שווערט איר ביים פּרוכת,
ביים פּרוכת, ביי דער תורה . . .

און זי רופט אַלץ: „העכער, העכער!"
זי וויל זיכער זיין אינגאַנצן,
און זי כישופט מיט די ליפּלעך,
און די אויגעלעך — זיי גלאַנצן,

און זיי פליסן לויטער כישוף,
און ער האָט קיין לאַנגן ישוב,
שווערט ביים שופר של משיח,
„העכער, העכער!" ביז ער האָט
דעם נאָמען גאָט . . .
פון זינדיקן מויל אַרויסגעזאָגט —

פון דער הויך אַ דונער שלאָגט!
פון גיהנום — אַ געלעכטער —
און פון שוועבל גייט אַ ריח,
און ער פליט שוין, פייל פון בויגן,
אויף אַ בעזעם אין דער הויך! .

אויפן באַרג אַררט דאָרטן
איז אַ לעבן, אַ געפילדער,
ס'איז אַ באַל דאָרט אין דער תיבה,
און אַ שרעקלעכער, אַ ווילדער!

און ציגײַנער פֿון גיהנום,
צען קאַפּעלן מוזיצירן,
און שאַמפּאַניער — ווי וואַסער,
און די רוחות קאַנקאַנירן.

לאַמפּן — טויזנט פּעמער סמאַלע!
די רשעים זײַנען קנויטן,
גיט אַרום אַן עקסטרא שמש
מיט אַ שערל צו די צווייטן!

און די קעניגין איז לילית,
אין די אויגן האָט זי בליצן,
טראָגט סמאַל די לאַנגע
שלעפּע מיט בראַבאַנדער שפּיצן...

אַן דער זײַט פֿון תּיבֿה־טויער,
בײַ דעם לעפֿל פֿונעם אויער
אָנגעשלאָגן, מאָניש שטייט...
ס'פֿײַער ברענט... די שפּיז איז גרייט...

די צוויי ברידער:

אויף יענער זייט ים איז געשטאַנען אַמאָל
אויף הינטערנע פּיסלעך אַ הייזל אין טאָל,
געשטאַנען זיך איינפאַך, אָן עזות, אָן שטאָלץ,
אָן פּוצעכץ, אָן צירונג — פון לייַם און פון האָלץ!
אַ פענצטער אַ פּיצלס, נאָר חנעוודיק האָלד!
די זון זי באַשיט עס טאָג־טעגלעך מיט גאָלד!
לבנה און שטערן
פאַרהאַלטן זיך גערן
און מאָלן מיט זילבער די שייבן.

דאָס האָט דער הימל די ליבע באַלויגט:
עס האָבן אין הייזל צוויי ברידער געוואוינט!
עס האַלטן צוויי הערצער צוזאַמען געטריי.
שווער איז די אַרבעט, נאָר כ׳אַרבעט זיך פריי!
ווייס איז דאָס מעבל, מיט קלייען דאָס ברויט,
נאָר אַלץ איז צוזאַמען — די פרייד און די נויט!
עס האָט זיך געלעבט,
די צייט האָט געוועבט
איר לאַנגן, איר כשרן פאָדעם!

נאָר איינמאָל באַווייזט זיך אַ גאַסט אויף דער שוועל,
פול גינגאָלד, שמאַראַגדן, עס פינקלט זיין פעל!

די שלאַנג איז געקומען מיט גלאַנץ און מיט פּראַכט;
דער עלטערער ברודער דערזעט זי און טראַכט:
עס איז אויף דער וועלט דאָך רייכטום פֿאַראַן!
ווען איך האָב אַ שמאַראַגד, איך, אַ רעמער מאַן,
כ׳פֿאַרקויף אים, וואָס ניט?
כ׳וואָלט אויפֿן יריד
געקויפֿט מיר צו מעלקן אַ קו!

די שלאַנגען — זיי ווייסן, וואָס ס׳טראַכט זיך ביי לייט;
זי ווינקט אים און רופֿט אים אַוועק אין אַ זייט
און זאָגט אים: „איי, ברודער, וואָלסטו נאָר געוואָלט,
שיטסטו דיר אָן פֿעסער פֿול גאָלד,
קרעלן, דיאַמאַנטן, בריליאַנטן אַ וועלט
און אַלץ, וואָס מ׳קען נאָר באַקומען פֿאַר געלט!
איך מאַך נישט קיין שפּאַס:
פֿאַראַן אַזאַ סוד,
איך קען דיר אים זאָגן אין וואַלד!”

די שלאַנג איז אַוועק, און דער יינגערער קלערט:
„ווי גאָט האָט זיך יעדן זיין שיינקייט באַשערט;
ניי פֿרעג׳ן: דער גלאַנץ און די שיינקייט וואָס טויג?”
די ליידנשאַפֿט פֿלאַמט שוין אין עלטערנס אויג:
קרעלן, דיאַמאַנטן, בריליאַנטן — אַך, גאָט!
זי זאָל נאָר נישט נאַרן און זאָגן דעם סוד!
קוקט ער צום וואַלד,
און גנבעט זיך באַלד
פֿון ב ר ו ד ע ר אַרויס צו דער ש ל אַ נ ג!

די זון גייט שוין אונטער, פֿאַרגאָלדט נאָך די זוים
פֿון וואָלקן אין הימל; און אונטער אַ בוים

זיצן שוין ביידע — דער מענטש און די שלאַנג;
זיי זיצן צוזאַמען און שמועסן שוין לאַנג.
ער ציטערט און ווייסט נישט — פאַר פרייד צי פאַר שרעק?
זי וויקלט דאָס האַרץ אים אַרום מיטן עק
און רעדט פון דיאַמאַנטן,
קרעלן, בריליאַנטן:
„אַלץ וועסטו האָבן גאָר גרינג!"

„באַטראַכט נאָר דיין ברודער, דאָס איז אַ פאַבריק
פון קרעלן, בריליאַנטן, דיאַמאַנטן און גליק!
עס טרעפט זיך, ער אַרבעט און וואונדערלעך הייס
ווערט אים, דער שטערן באַדעקט זיך מיט שווייס,
עס טריפן די טראָפּן! . . . ער ווישט מיט דער האַנט;
לאָז נישט! דער טראָפּן דאָס איז אַ דיאַמאַנט!
נאָר אַרבעטן הייס!
קלויב אויף דעם שווייס!
שיטסטו אָן פעסער דיאַמאַנטן!"

„ס'טרעפט און אים פאַלט פון די ברעמען אַ טרער;
מיינסטו, דו נאַר, עס איז וואַסער נישט מער,
און טרייסט'ן און האַלדזט'ן; דו האַלטסט עס נישט אויס,
און קושסט אים די טרערן פון ד'אויגן אַרויס!
פאַרשווענדסט דיין פאַרמעגן, דו נאַרישער קאָפּ!
לאָז וויינען, לאָז טריפן! און קלויב יעדן טראָפּ!
אַ טרער, האָב פאַרשטאַנד,
דאָס איז אַ בריליאַנט, —
רייך וועסטו זיין ווי אַ קעניג!"

„דערנאָך — האָט דיין ברודער אַן אײדעלע פעל,
אַ שטאָך מיט אַ נאָדל — דו האָסט שוין אַ קרעל!
בלוט — זאָגסטו — איז עס, בלוט — זאָגסטו — אַ קאָפּ?
דו נאַר! עס איז קרעלן, דו צאָפּ נאַר און צאָפּ!
זאָל ער נאַר בלוטן און בלוטן נישט קאַרג!
אָנשיטן װעסטו שוין קרעלן אַ באַרג!
דו האָסט אַ פאַבריק,
און מאַך דיר דיין גליק,
ביסט שטאַרקער און װײסט שוין דעם סוד!"

די ליפּן פאַרביסן, די פויסטן געבײלט,
גײט שוין דער עלטערער ברודער פון װאַלד,
די אויגן — זײ ברענען און זײמען זיך שװאַרץ,
דאָך צאַפּלט די ליבע צום ברודער אין האַרץ;
ער טרייסט זיך: „איך װעל דאָך נאָר מאַכן אַ פּרואװ,
אַ שטאָך װעל איך געבן אַ קלײנעם, נישט טיף;
מיין ברודער? איך װײס!
נאָר טרערן און שװײס,
זײנען דאָך בריליאַנטן, בריליאַנטן!"

עס הערט די לבנה נאָך ד'אײגענע נאַכט,
װי ס'האָט אײנעם שטיבל געװײנט און געלאַכט.
עס קוקן די שטערן אין פענצטער אַרײן:
װי לאַכט עס אַ ברודער בײם ברודערס געװײן?!
די זון האָט צומאָרגנס געװאונדערט זיך שטאַרק:
װי שלאָגט עס אַ ברודער דעם צװײטן אין קאַרק?
עס װאונדערט צוגלײך
דעם װאַלד און דעם טײך:
װאָס איז עס אין שטיבל געשען?

און עס איז געקומען אויף בײדע גאָטס שטראָף !
דאָס גליק איז פאַרשוואונדן, עס װײכט זײ דער שלאָף,
אוועק איז די ליבע, דער פרידן אוועק ! —
דער שלאָפט נישט פאַר װײטיק, דער צווײטער —
פאַר שרעק ;
דער שרײט : ס׳איז מײן עשרות, מײן רײכטום, מײן גוט !
און יענער : ס׳איז טרערן, מײן שווײס און מײן בלוט !
דיאַם, דיאַם, דיאַם, דיאַם
אויף יענער זײט ים
רײסט מען זיך שוין בײ די האָר !

דרײ נײטאָרינס :

די אויגן רויט, די ליפּן בלאָ,
קײן טראָפּן בלוט אין באַק נישטאָ,
דער שטערן בלאַס, באַדעקט מיט שווײס !
דער אָטעם אָפּגעהאַקט און הײס — —
עס זיצן דרײ מײדלעך און נײען !

. . . .

די נאָדל — בלאַנק, די לײוונט — שנײ
און אײנע טראַכט : איך נײ און נײ,
איך נײ בײטאָג, איך נײ בײנאַכט,
קײן חופּה־קלײד זיך נ י ש ט געמאַכט !
וואָס קומט אַרויס, איך נײ ?

נישט איך שלאָף און נישט איך עס . . .
איך וואָלט געגעבן אויף מאיר בעל־נס,
אפשר וואָלט ער זיך געמיט :

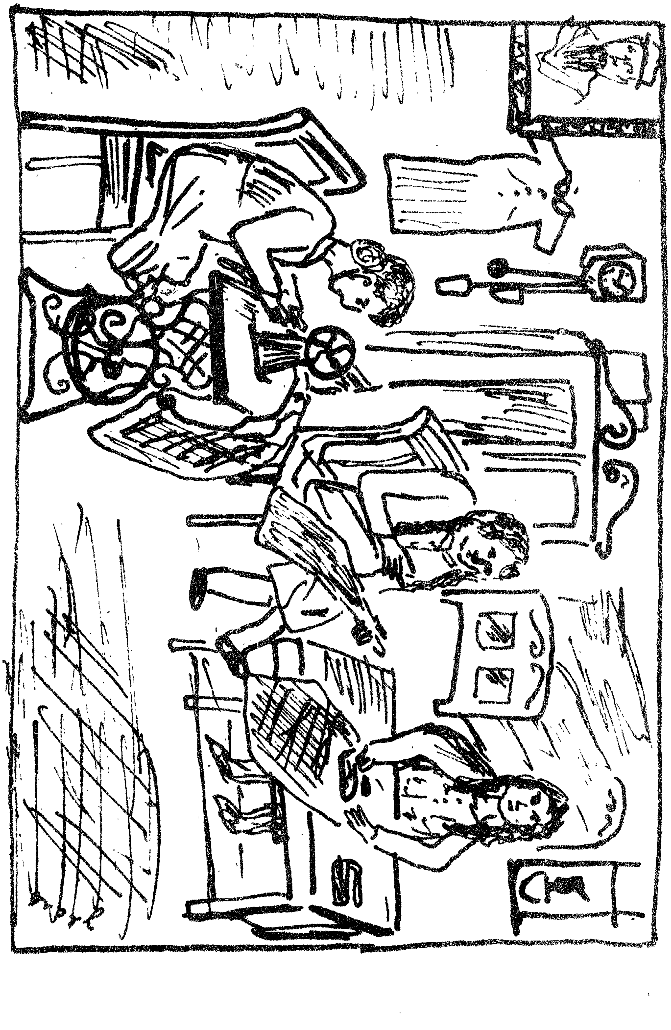

אָן אַלמן כאַטש, אָן אַלטן ייד.
מיט קינדערלעך אַ שאָק!

. . . .

די צווייטע טראַכט: איך ניי און שטעפּ,
און שטעפּ מיר אויס גאָר גראָע צעפּ!
דער קאָפּ — דער ברענט, די שלייף — זי האַקט
און די מאַשין — קלאַפּט צו צום טאַקט:
— טאַ־טאַ, טאַ־טאַ, טאַ־טאַ!

איך פאַרשטיי דאָך יענעמס ווינק!
אָן אַ חופּה, אָן אַ רינג,
וואָלט געווען אַ שפּיל, אַ טאַנץ,
אַ ליבע אויף — אַ יאָר אַ גאַנץ!
נאָר דערנאָך, דערנאָך?

. . . .

די דריטע שפּייט מיט בלוט און זינגט:
איך ניי מיך קראַנק, איך ניי מיך בלינד.
עס צוויקט די ברוסט ביי יעדן שטאָך . . .
און ער — האָט חתונה די וואָך!
איך ווינטש אים נישט קיין שלעכטס!

עט, פאַרגעסן וואָס אַמאָל! . . .
תכריכים וועט מיר געבן קהל,
אויך אַ קליינטשיק פּיצל ערד,
איך וועל רוען אומגעשטערט,
איך וועל שלאָפן, שלאָפן!

פאָלקס־מאָטיוו:

שטיינערנע פּאַלאַצן
אייזערנע באַלקאָנען,
טרעפּ פון ווייסן מאַרמאָר,
גאָלדענע סאַלאָנען.

קריסטאַלענע זשיראַנדאָלן
בלאַנקען דורך די שויבן . . .
דאָרט וועט מיין געליבטער
זיך אַ כלה קלויבן.

זיך אַ כלה קלויבן,
שענער און געזינטער . . .
און איך וועל דאָ פוילן,
ווי אַ בלאַט אום ווינטער . . .

מיין נישט:

מיין נישט, די וועלט איז אַ קרעטשמע — באַשאַפן
מאַכן אַ וועג מיט פויסטן און נעגל
צום שענק פּאַס, און פרעסן און זויפן, ווען אַנדערע
קוקן פון ווייטן מיט גלעזערנע אויגן
פאַרחלשט, און שלינגען דאָס שפּייעכץ און ציען
צוזאַמען דעם מאַגן, וואָס וואַרפט זיך אין קרעמפּן! —
אַ, מיין נישט, די וועלט איז אַ קרעטשמע!

מיין נישט, די וועלט איז אַ בערזע — באַשאַפֿן,
דער שטאַרקער זאָל האַנדלען מיט מידע און שוואַכע,
זאָל קויפֿן ביי אָרעמע מיידלעך די בושה,
ביי פֿרויען די מילך פֿון די בריסטן, ביי מענער
דעם מאַרך פֿון די ביינער, ביי קינדער דעם שמייכל,
דעם זעלטענעם גאַסט אויפֿן וואַקסענעם פּנים — —
אָ, מיין נישט, די וועלט איז אַ בערזע!

מיין נישט, די וועלט איז אַ הפקר — באַשאַפֿן
פֿאַר וועלף און פֿאַר פֿוקסן, פֿאַר רויב און פֿאַר שווינדל;
דער הימל — אַ פֿאָרהאַנג, אַז גאָט זאָל נישט זען!
דער נעפּל — מען זאָל אויף די הענט דיר נישט קוקן;
דער ווינט — צו פֿאַרשטיקן די ווילדע געשרייען;
די ערד איז צו זאַפּן דאָס בלוט פֿון קרבנות —
אָ, מיין נישט, די וועלט איז אַ הפקר!

די וועלט איז קיין קרעטשמע, קיין בערזע, קיין הפקר!
געמאָסטן ווערט אַלעס, געוואויגן ווערט אַלעס!
קיין טרער און קיין בלוטיקער טראָפּן פֿאַרגייען,
אומזיסט ווערט קיין פֿונק און קיין אויג נישט פֿאַרלאָשן!
פֿון טרערן ווערן טייכן, פֿון טייכן ווערן ימים,
פֿון ימים — אַ מבול, פֿון פֿונקען — אַ דונער —
אָ, מיין נישט, לית דין ולית דיין!